

УДК 343.811: 37.013.78: 004.031.42

Катерина ПЕТРОВСЬКА

ПІДВИЩЕННЯ ОСВІТНЬОГО РІВНЯ СУБ'ЄКТІВ ПРОБАЦІЇ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОЇ СПІВБЕСІДИ

У статті визначено зміст та особливості процесу підвищення освітнього рівня суб'єктів пробації щодо особистого стану здоров'я засобами інтерактивної співбесіди в установах виконання покарань та ресурси, які можна залучити для цього "ззовні". Розкрито поняття "пробація", "суб'єкти пробації", "підоблікові особи", "інтерактивна співбесіда" тощо. Проаналізовано особливості введення в дію Закону України "Про пробацію". Визначено роль співпраці Державної пенітенціарної служби України з неурядовими організаціями та благодійними фондами.

Ключові слова: суб'єкти пробації, здоров'я, установи виконання покарань, освіта, соціальна робота.

В статье определено содержание и особенности процесса повышения образовательного уровня субъектов пробації по личного состояния здоровья средствами интерактивной собеседования в учреждениях исполнения наказаний и ресурсы, которые можно использовать для этого "извне". Раскрыто понятие "пробація", "субъекты пробації", "пидоблікови лица", "интерактивная собеседование" и другие. Проанализированы особенности введения в действие Закона Украины "О пробації». Определена роль сотрудничества Государственной пенитенциарной службы Украины с неправительственными организациями и благотворительными фондами.

Ключевые слова: субъекты пробації, здоровья, учреждения исполнения наказаний, образование, социальная работа.

K. Petrovska. Raising the educational level of probation subjects using interactive interview. The article covers the content and features of the process of raising the educational level

of probation subjects regarding personal health by means of interactive interview in penal institutions, and the resources that can be raised for this from "outside". It defines the following notions: "probation", "probation subjects", "persons on the register", "interactive interview", etc. It analyzes features of the Law of Ukraine "On Probation". It defines the role of the cooperation of the State Penitentiary Service of Ukraine with non-government organizations and charity foundations.

Key words: probation subjects, health, penal institutions, education, social work.

Мета: визначити зміст та особливості процесу підвищення освітнього рівня суб'єктів пробації щодо особистого стану здоров'я в установах виконання покарань та виокремити ресурси, які можна залучити для цього "ззовні".

Постановка проблеми в загальному вигляді. Зміни, що відбулися за останні роки в житті українського суспільства змушують по-новому поглянути на стереотипи, які склалися в організації життєдіяльності установ виконання покарання. Ця система на сьогоднішній день знаходиться на стадії реформування; продовжує трансформуватися державна політика щодо виконання покарання; з'явилися штатні психологи та соціальні працівники, котрі позитивно впливають на морально-психологічний клімат і емоційний стан засуджених; установи виконання покарань стають все більш прозорими для критики преси та громадянського контролю.

Однак, незважаючи на це, держава не в змозі забезпечити таким людям ні нормальні умови утримання, ні подальшу соціальну реабілітацію. І якщо не посприяти повноцінному процесу ресоціалізації засуджених ще в установах виконання покарання, то після завершення терміну ув'

язнення і чергової амністії колишні злочинці знову увіллються в суспільство. Наслідком цього стає руйнування сімей, погіршення здоров'я населення і морального клімату в суспільстві.

Досягнення позитивних змін у діяльності пенітенціарних установ змушує звертатися до вивчення обставин, які, здавалося б, безпосередньо не пов'язані із засобами виправної дії на злочинців, але найістотнішим чином їх опосередковують і визначають кінцевий результат. До обставин такого роду, безумовно, належать процес підвищення освітнього рівня засуджених щодо власного стану здоров'я, формування в них здорового способу життя.

Аналіз досліджень і публікацій.

Сьогодні в соціально-педагогічній теорії і практиці накопичено достатній досвід, який може стати основою розв'язання означеної вище проблеми. Процес соціально-педагогічного впливу на засуджених став предметом дослідження багатьох науковців (Р. Безпальча, В. Вовк, А. Гердт, Т. Журавель, В. Калівошко, С. Поднишев, І. Фойницький та ін.). Зокрема перший курс "Тюрмоведення" був розроблений І. Фойницьким; у 20-ті роки минулого століття з'явився посібник С. Поднишева "Основи пенітенціарної науки", у якому було подано визначення пенітенціарної педагогіки як діяльності щодо виправлення злочинців тавиділені основні напрями соціально-педагогічного впливу на особистість правопорушника: юридичне і моральне виправлення, загальноосвітнє навчання, культурно-просвітня робота, трудове виховання. Вагомий внесок у вивчення питань пенітенціарної педагогіки зробив Л. Мардахасєв. Учений виділяє такі основні напрями виправно-педагогічної роботи в сучасних виправних установах: карально-виховний, виправно-виховний, освітній і трудовий.

Попри розмаїття досліджень, при-

свячених розробці превентивних і корекційних заходів щодо подолання негативних тенденцій ресоціалізації засуджених, залишаються й нез'ясовані питання. Так, не знайшла поки що належного висвітлення проблема підвищення освітнього рівня суб'єктів пробації щодо власного стану здоров'я.

Виклад основного матеріалу дослідження. Засуджені до позбавлення волі володіють правами і свободами громадян України з обмеженнями, встановленими кримінальним, кримінально-виконавчим та іншим законодавством. Державні й муніципальні установи охорони здоров'я зобов'язані вживати всіх можливих заходів, спрямованих на охорону здоров'я будь-якої людини, де вона не перебувала б, захищаючи тим самим суспільство загалом. Стосовно засуджених, які позбавлені волі, цей обов'язок держави може реалізовуватися у створенні умов, які забезпечують підтримку їх здоров'я з початкового моменту ізоляції від суспільства (під час слідства), у період відбування покарання у вигляді позбавлення волі і певний час після звільнення з виправної установи. Створенню умов для підтримки здоров'я засуджених в установах виконання покарань сприяє впровадження системи пробації.

Прийняття Верховною Радою України 5 лютого 2015 року Закону України "Про пробацію" стало реальним кроком у сфері наближення юстиції України до міжнародних стандартів і впровадження у державі принципово нової системи заходів кримінально-правового характеру, покликаних, у першу чергу, забезпечити безпеку суспільства.

Правила Ради Європи про пробацію [4] визначають пробацію як систему виконання у суспільстві покарань, призначених правопорушнику, що включає коло заходів виховного впливу (контроль та надання допомоги), які мають на меті залучення засудженого до суспільного життя та забезпечення безпеки суспільства. Саме на забезпеченні безпеки суспільства ставить акцент європейська практика, розглядаючи систему пробації. Дослідники пробації Великої Британії відзначають, що якщо за допомогою пробації вдасться уникнути повторних злочинів лише серед 5%

правопорушників, до яких її застосовано, наслідком цього буде забезпечення безпеки одного мільйона громадян країни.

Законом України "Про пробацію" [2] пробація визначається як система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого (п. 6 ч.1 ст. 1 закону). Також даним документом визначено поняття волонтер пробації, досудова доповідь, нагляд, орган пробації, персонал органу пробації, пробаційна програма.

Для нашого дослідження корисним стане визначення поняття суб'єкти пробації. Це засуджені, стосовно котрих за рішенням суду та відповідно до закону застосовуються наглядові, соціально-виховні заходи, та обвинувачені, щодо яких органом пробації готується досудова доповідь [2].

Основна відмінність пробації від традиційної системи виконання покарань, окрім можливості знайти альтернативу ув'язненню, полягає в тому, що орган пробації спільно з державними органами, органами місцевого самоврядування, неурядовими громадськими організаціями та благодійними фондами сприяють засудженим, які готуються до звільнення, у: визначенні місця проживання після звільнення; влаштуванні до спеціалізованих установ для звільнених; госпіталізації до закладів охорони здоров'я осіб, які потребують стаціонарної медичної допомоги; працевлаштуванні працездатних осіб [3]. Порядок взаємодії органу пробації та державних органів під час здійснення заходів пенітенціарної пробації затверджується нормативно-правовими актами центральних органів виконавчої влади, що формують державну політику у сфері пробації, сфері соціальної політики, сфері охорони здоров'я, та Міністерством внутрішніх справ України.

Для забезпечення успіху введення в дію Закону України "Про пробацію" необхідним є проведення повноцінного навчання персоналу. Так, Державною пенітенціарною службою України ще до прийняття відпо-

відних документів про пробацію проводилася деяка підготовча робота. Це стосувалося, у першу чергу, вивчення досвіду пробації інших держав, розробки пропозицій до нормативно-правової бази пробації, розробки методології пробаційної роботи та її відпрацювання в рамках пілотних проектів, методики підготовки персоналу пробації.

Сьогодні процес підвищення освітнього рівня суб'єктів пробації щодо власного стану здоров'я відбувається переважно завдяки плідній співпраці фахівців сектору з питань соціальної роботи із суб'єктами пробації та управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції з неурядовими організаціями.

З метою пропаганди здорового способу життя, підвищення освітнього рівня суб'єктів пробації, профілактики протиправної поведінки з особами, які перебувають у конфлікті із законом, неурядовими організаціями (Благодійний фонд "Сподівання", "Світло Надії", ГО "Конвіктус-Україна", "100 відсотків життя" та ін.), розроблено та реалізовується низка соціальних проектів.

Основними напрямками роботи зазначених організацій є боротьба з "чумою" ХХІ сторіччя – ВІЛ/СНІДом, зниження темпів зростання нових випадків захворювання, лікування та підтримка ВІЛ-позитивних засуджених. Завдяки благодійним організаціям забезпечується лікування ВІЛ-позитивних підоблікових осіб, надається антиретровірусна терапія (АРВ-препарати) та проводяться експрес-тести. Засуджені, що перебувають на обліку в лікарня-інфекціоніста та отримують лікування, проходять обстеження на імунний стан і вірусне навантаження планово кожні три місяці.

Експрес тестування на наявність антитіл вірусу у крові новоприбулого засудженого відбувається тільки за його добровільної згоди із забезпеченням повної конфіденційності.

У рамках соціальних проектів відбувається супровід соціальними працівниками засуджених, яким залишилось до звільнення півроку. Соціальних працівників неурядових організацій відповідно до Закону України "Про пробацію" можна вважати волонтерами пробації. Це уповно-

важена службою пробації фізична особа, яка добровільно здійснює благодійну, неприбуткову та вмотивовану діяльність, що має суспільно-корисний характер з метою виправлення та ресоціалізації осіб, до яких застосовується пробація [2]. Так, волонтерами пробації проводяться тренінгові заняття на тему збереження здоров'я: "Наркотична залежність", "Небезпечне задоволення", "Якщо з вами поряд ВІЛ-позитивна людина", "Життя і здоров'я людини", "Формула здорового способу життя", "Формула безпечної життєдіяльності" та інші. Насамперед, тренінгові заняття спрямовуються на засуджених групи ризику та інших бажаючих підоблікових осіб.

Для досягнення педагогічного впливу використовується інтерактивна співбесіда. Це особливим чином сконструйована мотиваційна гра з виконанням вправ, у якій за допомогою демотиваторів відображаються наслідки вживання наркотичних речовин та сфери життя, на які здійснює руйнівний вплив таке "небезпечне задоволення". Також відпрацьовуються елементи просоціальної стратегії поведінки.

При звільненні з установи засуджені отримують направлення за обраним місцем проживання в спец-

іальні регіональні центри профілактики та боротьби із ВІЛ/СНІДом, де отримують підтримку і продовжують лікування. Слід відзначити, що подібна співпраця з благодійними організаціями дає змогу покращити якість лікування засуджених. Завдяки їхній допомозі поступово розширюється спектр послуг у здійсненні лікування та профілактики соціальних захворювань серед засуджених, що утримуються у виправних установах.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, можна сказати, що залучення ресурсів громадських та благодійних організацій є ефективним інструментом впливу на суб'єктів пробації, що мотивує їх до відповідального ставлення до власного здоров'я. Однак, незважаючи на те, що Закон України "Про пробацію" введений у дію майже два роки тому, сьогодні ще відсутні законодавчі умови для реалізації у повному обсязі його положень. На нашу думку, прийняття такого документа – це лише перший крок на шляху до міжнародних стандартів у сфері юстиції. Чи настане пробація в Україні ознак європейської системи – значною мірою залежить від подальших кроків її розбудови, від їх відповідності євро-

пейським принципам пробації, від уваги та підтримки цих кроків на політичному рівні, сприяння суспільному розумінню та сприйняттю позитивної ролі пробації у підвищенні освітнього рівня підоблікових осіб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпальча Р. Ф. Технології роботи з ув'язненими / Руслана Федорівна Безпальча. – К. : Главник, 2007. – 112 с.
2. Закон України "Про пробацію". – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/160-19>.
3. Підготовка до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження або позбавлення волі на певний строк, у тому числі неповнолітніх : методичний посібник / [Вовк В. М., Журавель Т. В., Калівошко В. М. та ін.]; за заг. ред. Т. В. Журавель, Ю. В. Пилипас. – К. : "Версо-04", 2012. – 168 с.
4. Правила Ради Європи з пробації : Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи № СМ/(2010)1.

Стаття надійшла 22.02.2017 р.